

L2214

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND
Kultur- och samhällsbyggnadsenheten

Beslut
2012-12-20

sid 1 (5)
432-6542-10

Byggnadsminnesförklaring av Tunarps gård, Ydre Tunarp 4:1, Västra Ryds socken, Ydre kommun, Östergötlands län

LÄNSSTYRELSENS BESLUT

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Tunarps gård på fastigheten Ydre Tunarp 4:1, Västra Ryds socken, för byggnadsminne. I samband härmed meddelar länsstyrelsen följande skyddsbestämmelser enligt 3 kap 2 § nämnda lag.

Skyddsbestämmelser

- 1) Byggnaderna nr 1-12 får inte rivas eller flyttas.
- 2) Byggnaderna nr 1-12 får inte exteriört förändras. Härmed avses fasadmateriell, ålderdomliga dörrar och fönster och äldre takmaterial.
- 3) I byggnaderna nr 1-9 får inte ingrepp i stommen göras och den ursprungliga planlösningen får inte förändras.
- 4) I byggnaderna 1-6 får inte ingrepp i eller ändring av fast inredning göras. Till fast inredning hör bl.a. dörrar, foder, socklar, väggbröstningar, fönster och fönsteromfattningar, taklister, golv och eldstäder.
- 6) Ålderdomliga ytskikt får inte övertäckas, övermålas eller på annat sätt förändras, exempelvis gäller detta målningen i gårdskapellet, den porfyrmålade bröstningen i "Vita havet" och den rokokomålade bröstningen i f d paradängkammaren.
- 7) Byggnaderna ska vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värden inte minskar. Vård- och underhållsåtgärder ska ske i samråd med Länsstyrelsen. Åtgärder ska utföras med material och metoder som är anpassade efter byggnadernas egenart.
- 8) Det område, som utgör skyddsområde och som avgränsas på situationsplanen tillhörande detta beslut, får inte utan Länsstyrelsens tillstånd ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras.

2012-12-27 beslöt: SH
Kopierat till: BM-reg. K/L

Om ändring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skyddsföreskrifter kan anses påkallad av särskilda skäl, får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. meddela tillstånd därtill.

Enligt 3 kap 21 § nämnda lag tillämpas detta beslut även om det överklagas.

Fastighetsunderhåll

Byggnaderna ska ges ordinarie underhåll. Detta ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart. En vård- och underhållsplan avseende bebyggelsen bör tas fram i samråd med Länsstyrelsen. Ett vårdprogram har tagits fram 2012 innehållande dokumentation, historisk beskrivning och åtgärdsförslag gällande humlegården, trädgården samt alléerna och alléträden. Vårdprogrammet syftar till att med stöd av historisk beskrivning och definierade värden kunna fatta väl avvägda beslut vid underhåll samt eventuella restaurerings-, rekonstruktions- och/eller nya anläggningsarbeten.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Fastighetsägarna till Ydre Tunarp 4:1, Per och Björn Ydrén, har i en skrivelse 1990-06-04 väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av Tunarps gård.

Tunarp utgör del av K21, Bubbarp-Tunarp, Ydre kommun i Länsstyrelsens kulturmiljöprogram 1983.

Länsstyrelsen har remitterat förslaget om byggnadsminnesförklaring med skyddsbestämmelser till Per och Björn Ydrén, Ydre kommun och Östergötlands museum.

Per och Björn har yttrat sig angående bakgrundsfakta, innebörden av en vård- och underhållsplan samt möjligheter till uppförande av klassisk altan.

MOTIVERING TILL BYGGNADSMINNESFÖRKLARING

Historisk bakgrund

Vid medeltidens slut ägdes stora delar av Lägerbobygden av klostren i Vadstena och Vreta. I samband med reformationen drogs godsens in till Kronan och större delen av gårdarna i Lägerbo förlänades 1621 till landshövding Stellan Mörner. Släkten köpte upp ytterligare gårdar och ägorna delades omkring 1670 upp på två huvudgårdar, där Tunarp var den ena, och gården tilldelades privilegiet som säteri under 1670-talet.

En lantmäterikarta över Tunarps säteri från 1693 visar att gårdens struktur till stora delar var densamma som idag. Den stora skillnaden är att ladugården, som 1693 låg nordväst om mangården, senare flyttats öster om landsvägen. I övrigt finns huvudbyggnaden och en flygelbyggnad i "sättegårdens" södra begränsning samt de båda fyrkantsbodarna uttridade. Här finns även en nordlig allé, som då ledde till ladugården och en sydlig allé till huvudbyggnaden. Norr om södra allén ligger humlegården och söder om allén troligen fruktträdgården. Alléerna och rester av trädgårdarna med tydliga murar finns kvar idag.

Idag delar vägen mellan Österbymo och Eksjö gården i två delar, med mangårdsdelen lägre belägen väster om vägen och ladugård m m öster om vägen. Den södra allén går rakt mot huvudbyggnaden och flankeras av två par flyglar. Huvudbyggnaden sluter gårdsplanen mot väster och i norr och söder ligger två envåninga flyglar samt ett knuttimrat avträde. I anslutning till norra allén ligger ett magasin. Öster om vägen ligger vagnbod, ladugård, sentida djurstall och en arbetarbostad med mindre uthus.

En kortfattad beskrivning av bebyggelsen börjar i väster med mangårdsbyggnaden i två våningar med framspringande gavelflyglar. Liksom gårdens övriga byggnader väster om vägen har den en timrad stomme. Fasaderna är klädda med en gulmålad locklistpanel. Det brutna taket har valmade gavelspetsar och är täckt med enkupigt rött tegel. Delar av stommen i mangårdsbyggnaden kan vara från sent 1600-tal, eventuellt från omkring 1670, då Tunarp bebyggdes. Den andra våningen stod klar 1789, då familjen Mauritz Salomon von Krusenstierna flyttade till Tunarp. Före påbyggnad var huvudbyggnaden försedd med ett (klock-) torn med urverk och ringklocka. Intressant är att befintligt urverk suttit i detta torn. De två gavelflyglarna i två våningar tillkom 1802. I interiören finns bl a bevarade snickerier och dörrar från mitten av 1700-talet fram till tidigt 1800-tal och kakelugnar från samma period. Bland välbevarade hela interiörer märks framför allt den f d paradsängkammaren med rokokomålningar på vävspända väggar och gårdskapellet där väggarna är målade med fältindelning imiterande boasering. Norr om mangårdsbyggnaden ligger ett knuttimrat avträde med små blyspröjsade fönster.

Vid gårdsplanen ligger två flyglar – det västra flygelparet – i en våning. Fasaderna är klädda med en rödfärgad locklistpanel. De brutna taken har valmade gavelspetsar och är täckta med enkupigt rött tegel. På kartan från 1693 finns en byggnad markerad på platsen för den sydvästra flygeln. Det är dock oklart om dagens flygel har någon del från 1600-talet. Den lär vara uppförd 1798 och är en bostadsflygel. Enligt uppgift ska den nordvästra flygeln vara från 1600-talet, men den finns inte markerad på kartan från 1693. Flygelns västra del, den äldre delen, inrymmer bl a ett ålderdomligt stort kök med öppen spis. Det här var troligen gårdens ursprungliga separata köksflygel. Flygelns östra del byggdes till 1797/1798 och är en bostadsdel.

Det östra flygelparet utgörs av två fyrkantsbodar, troligen från 1600-talet. Fasaderna är klädda med rödfärgad locklistpanel och de valmade sadeltaken är täckta med enkupigt rött tegel. Den nordöstra flygeln har bl a använts som drängstuga och snickarbod. I den sydöstra flygeln finns en mycket välbevarad visthusbod och här har också varit mejeri. Ytterligare mot öster invid den södra allén ligger en vagnbod och ett stall, båda med fasader av rödfärgad locklistpanel och med sadeltak. Det är oklart när de är uppförda, men de finns utritade på häradskartan från 1868-77. Vid den norra allén ligger ett magasin från 1813 av rödfärgat timmer och med brutet tak täckt med tvåkupiga betongpannor. I fasaden finns blinderingar.

Öster om vägen Östebymo-Eksjö ligger den stora ladugården från 1907, som är uppförd efter ritningar av Sven Torgersruud, med en mindre vagnbod norr därom. Söder om ladugården ligger en arbetarbostad, som lär vara uppförd på 1700-talet. Det är en timrad byggnad med inklädda knutlådor och fasaderna klädda med rödfärgad locklistpanel.

Kulturhistoriskt värde

De flesta byggnaderna till Tunarps gård har ett högt eller mycket högt byggnadshistoriskt värde som förstärks av en hög autenticitet. Karaktären speglar huvudsakligen byggnadsskicket på en storgård omkring 1800, även om flera byggnader har en äldre tillkomst. Delar av huvudbyggnaden samt fyrkantsbodarna är troligen från 1600-talet. I huvudbyggnaden finns en stor del av äldre fast inredning av hög kvalitet bevarad. Det finns inslag från mitten av 1700-talet men framför allt från sent 1700-tal och tidigt 1800-tal, såsom dörrar med beslag och gångjärn, foder, socklar, taklister, väggbröstningar av panel eller spända med papp eller väv, samt kakelugnar. Dessutom har den f d paradsängkammaren en mycket välbevarad rokokoinredning och gårdskapellet har till största delen bevarat originalmåleri. Köket och farstun i den nordvästra flygeln är också mycket ålderdomliga, liksom visthusboden i sydöstra flygeln. Både kök och visthusbod har även en stor del av inredningen bevarad. Ett mycket högt byggnadshistoriskt värde ligger i det gamla köket, som visar på traditionen med kök i en separat byggnad.

Tunarp har ett högt samhällshistoriskt/socialhistoriskt värde som representant för säterier och större gårdar. En stor del av det samhällshistoriska värdet ligger i det stora antalet byggnader med olika funktioner: huvudbyggnad, bostadsflyglar och flygelbyggnader som hör till hushållningen (visthusbod, mejeri m m), äldre ekonomibyggnader såsom vagnbod och stall, en större ladugårdsbyggnad från tidigt 1900-tal samt arbetarbostad. Bebyggelsen uppvisar även en lång kontinuitet från 1600-tal till tidigt 1900-tal. Det stora antalet byggnader med olika funktioner skapar en samlad miljö där varje enskild byggnad har en stor betydelse för miljön som helhet. Tunarps gård visar på ett pedagogiskt sätt en äldre välbevarad säterimiljö.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har byggnadsantikvarie Per Jernevad deltagit.

Magnus Holgersson
Länsråd

Jan Eriksson
Länsantikvarie

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Se bilaga, formulär 131, länsrätten.

Bilagor:

Bilaga 1: Beslutskarta

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet

Östergötlands museum

Lantmäteriet

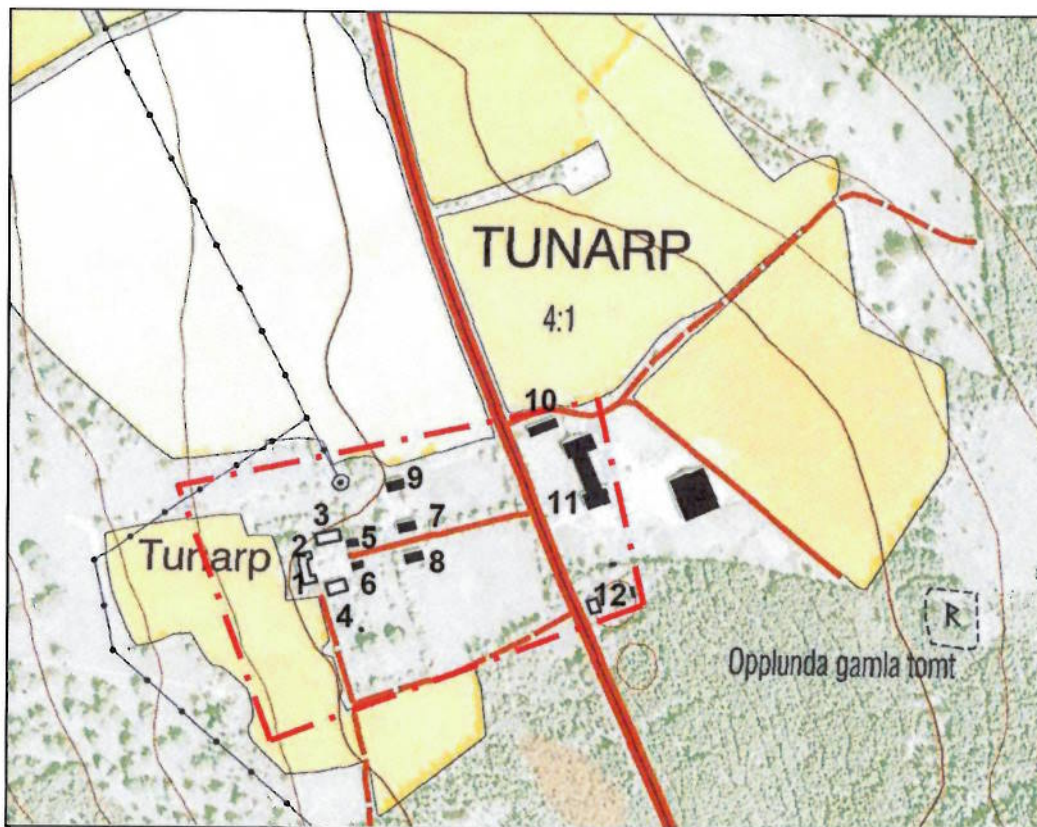
Ydre kommun

Bilaga 1 - Beslutskarta Tunarps gård

Diarienummer: 432-6542-10

Beslutsdatum: 2012-12-20

1. Huvudbyggnad.	7. Vagnsbod
2. Avtråde.	8. Stall
3. Nordvästra flygeln.	9. Magasin
4. Sydvästra flygeln.	10. Vagnbod
5. Nordöstra flygeln	11. Ladugård
6. Sydöstra flygeln	12. Arbetarbostad

Översiktskarta 1: 54200.

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND